

AZ ATHÉNI VÁROSÁLLAM

Közép-Görögország Attika nevű tartományában i. e. 1000 körül több kis állam létesült. Ezek között Athén volt a legjelentősebb. Athént a monda szerint Theseiosz király alapította, aki hosszas háborúk után Athénhoz csatolta a szomszédos államocskákat. Ettől kezdve az egész attikai terület lakosságát athéninek nevezték. Attika lakosságát a közös jóni törzsi eredetén, a közös nyelven és közös gazdasági érdekeken kívül Athéné istennő közös tisztelete, kultusza is összekapcsolta, kinek temploma a városállam központjában, Athénben az Akropoliszon állott.

A legrégebbi időben Athén is királyság volt, de az arisztokrácia nagyon korán elűzte a királyokat, és úgy szervezte meg a kormányzást, hogy az arisztokraták saját soraikból évente választották meg az állam vezetőit. Így lett Athén arisztokratikus köztársaság. Az állam élén kilenc tisztviselő, vagyis arkhón állt. A feladatokat egymás között megosztva ők irányították az állam politikai, gazdasági és vallási életét, intézték a hadügyeket és az igazságszolgáltatást.

Az adórszolgátságba kényszerített nép (a démosz) politikai jogfosztottsága miatt i. e. 621-ben arra kényszerítette Drákont, hogy foglalja írásba a törvényeket. Ezek a törvények igen szigorúak voltak (ma is közmondásos a drákói szigor). Végül i. e. 594-ben az arisztokrácia és a démosz közös megegyezéssel Szolón arkhonra bízta azt a feladatot, hogy az állam ügyeit rendezze.

Miután Szolón korlátlan hatalmat kapott, a népet egyszer és mindenkorra felszabadította, megtiltva az adórszolgátságot. Azokat, akiket külföldre adtak el rabszolgának, az állam költségén kiváltották.

Szolón a lakosságot vagyonbecslés alapján négy osztályba osztotta. Olyan államrendet tartott helyesnek, ahol az emberek szabadok, függetlenek, ahol az egyének joga, sőt kötelessége, hogy a közösségre hasson, de ahol felelős is tetteiért és szavaiért: ahol tehát az

egyén és közösség viszonya kölcsönös. Ez a felfogás azóta is alapelve minden demokratikus közösségnek.

Mit játszottak az athéni gyerekek?

Athénban a játszóteret már kora délelőtt jókedv és vidámság töltötte be. Kisebb-nagyobb csoportokban játszottak ott a gyerekek. A szülők és nevelők az árnyas olajfák alá telepedtek, és onnan figyelték a játékokat. Egy csapat gyerek azon ügyeskedett, hogy egy földbe vájt kis lyukba csontkockát vagy a makk termését juttassa bele. Nem volt könnyű a kis lyukba beletalálni, s ha sikerült, nagy volt az ujjongás. Ezt a játékot lányok is játszották, de ők egy földre rajzolt körbe hajigálták a csontkockákat.

- Játsszunk valami mást! - kiabálta az egyik fiú, akinek sehogyan sem sikerült beletalálnia a lyukba.

- Játsszunk cserepesdit! Ki jön cserepesdit játszani? - kiáltotta egy másik gyerek, s egyik csoporttól a másikig szaladt, hogy társakat találjon a játékhoz.

A fiúk két csoportra oszlottak és középen egy vonalat húztak. Az egyik tábor a cserép felső lapját mondta magáénak, a másik az alsót. Majd az egyikük a vonalra dobta a cserepet. Amelyik lap felülre esett, az ahhoz tartozók lettek a fogók, a többiek pedig elrohantak. Akit a futók közül elfogtak, az lett a 'számár', és le kellett ülnie. Ez már igen vidám játék volt, s nem kellett hozzá más, csak egy csereplap és a fiúk, mert a cserépjátékot rendszerint fiúk játszották.

A másik csoportban a fiúk és a lányok együtt játszottak: bukdácsolás, szaladgálás és kacagás volt mindenütt. Ugyanis szembehunyósdit játszottak. Az egyik gyerek behunyta a szemét, és elkiáltotta magát: Vigyázz! A többiek körülötte futkároztak. Akit elkapott közülük, annak kellett helyette behunynia a szemét. Hogy valóban behunyta-e a szemét, azt nem merném állítani!

Megint másutt meg köcsögösdit játszottak. Egyik gyerek középen ült, ezt köcsögnek nevezték. A többiek körülötte szaladgáltak és rángatták, piszkálták, sőt rá is ütöttek. A köcsög körbefordulhatott, de felkelnie nem volt szabad. Akit elcsípett, az ült be a helyére köcsögnek.

A köcsögösdit hamar megunták, s helyette új játékba kezdtek, amit kákakeresésnek neveztek. Ilyenkor egy körbe ültek le mindannyian. Az egyik gyerek kezében kákából font kötélrészlet volt. Körbejárt, s a kötelet észrevétlenül letette valamelyik társa mögött. Ha az, aki mögött letette a kötelet, ezt nem vette észre, akkor őt ütni kezdte, neki pedig futnia kellett előtte, amíg vissza nem tért a helyére. Ha észrevette, akkor ő kergette a letévet, és közben ő ütötte addig, amíg amaz a helyére nem ült.

Látványosságok a görögök ünnepi lakomáin

Az athéni görögök általában egészséges és józan életmódot folytattak. Kedvenc csemegéjük az olajbogyó, a füge, a szőlő és a sajt volt. Étkezéskor csak kevés bort fogyasztottak, azt is hígítva. A görögök ősi szokása volt a vendéglátás. A főétkezés, a vacsora, a lakoma, napnyugta után kezdődött, és gyakran kora hajnalig is eltartott. A lakoma első része evéssel telt. Majd vidám beszélgetésekre és tréfákra került sor, miközben vízzel hígított bort kortyolgattak. Ilyenkor megjelentek a bohócok, zenészek és táncosok is, akik a vendégeket szórakoztatták.

Az alábbi leírás Kálliasz, a dúsgazdag athéni polgár lakomájáról szól.

Amikor az étkezés befejeződött, a szolgák ezüstkancsóból vizet öntöttek a vendégek kezére. Kézmosás után illatos kenőcsöket szolgáltak fel. A vendégek mirtuszágból font koszorút

tettek a fejükre, és görög szokás szerint díszes kerevetekre heveredtek. A szolgák nagy edényekben vízzel vegyített bort hoztak. Közben a vendégek fuvalakíséret mellett isteneket dicsérő dalokat énekeltek.

Ezután a táncmester és tanítványai léptek a terembe. A fuvolás lányt egy fiú kísérte lantján, miközben a táncosok vígan lejtették táncaikat. Majd hosszabb szünet következett. Ez alatt a tréfamester viccekkel terelte magára a figyelmet. A táncosokat utánozva bohóckodással és nevetséges mozdulatokkal fokozta a jó hangulatot.

Amikor a lakoma véget ért, a vendégek jókedvűen köszöntek el a házigazdától, és még sokáig emlegették a jól sikerült éjszakát.

Görög bölcselők a barátságról

Démokritosz és Epikürosz, a kb. 2400 évvel ezelőtt élt görög bölcselők (filozófusok) írásaiból kiemelt mondatok képet adnak az ókori görög tudósok életfelfogásáról és gondolkodásáról. Tömören megfogalmazott megállapításaik ma is helytállóak:

Egyetlen értelmes embernek a barátsága többet ér, mint az összes értelmetlené.

Senki sem szereti azt, aki senkit sem szeret.

A jó szerencsében könnyű dolog barátot találni, de a balszerencsében mindennél nehezebb.

Mindazon dolgok közül, amelyeket az egész élet folyamán a bölcsesség biztosít az ember számára, a legnagyobb a barátság.

Nem annyira a barátainktól jövő segítség a fontos számunkra, mint inkább a bizalom ebben a segítségben.

Az igazi barátságból ki kell vetni a versengést és civakodást.

A barátságból sohasem szabad elhagyni a becsületet, sem téfából, sem komolyan. Nem könnyű helyrehozni a barátságot, ha egyszer a hazugság beleszórt magát azok erkölcsébe, akik egymás barátainak mondják magukat.

Diogenész híres mondásai

Diogenész görög filozófus kb. 2300 évvel ezelőtt Athén egyik közismert és nevezetes alakja volt. Tanítása szerint az ember úgy érheti el a boldogságot, ha megelégszik annyival, amennyi az élete fenntartásához szükséges. Erről saját példamutatásával akarta meggyőzni az athéniakat. Teljes szegénységben, adományokból élt. Minden vagyona egy köpeny, egy bögre és egy erszény volt. Az utcákon járkált és az emberekkel beszélgetett. Állítólag egy hordóban lakott. Mindössze néhány egyszerű falatot evett. Nyolcvanéves korában halt meg. Halála után sok történet terjedt el róla, és feljegyezték híres mondásait is.

Amikor Diogenész egyszer meglátott egy gyereket, aki tenyeréből ivott, kihajította bögréjét tarisznyájából és így szólt: „Ez a fiú legyőzött engem igénytelenségben!”

Amikor Diogenész egyszer éppen a napon sütkezett, eléje állt Nagy Sándor király, és így szólt: „Kérj tőlem amit akarsz!” Ő erre így felelt: „Ne álld el előlem a napot!”

Platón, a híres görög filozófus úgy határozta meg az embert, hogy az kétlábú tollatlan élőlény, s ezzel nagy tetszést aratott. Diogenész ekkor megkopasztott egy kakast, bevitte Platón iskolájába, és így szólt: „Íme, a platóni ember!”

Amikor valaki egyszer megkérdezte tőle, hogy mikor kell reggelizni, így felelt neki: „Ha gazdag vagy, amikor akarsz, ha szegény, amikor van mit.”

Diogenész fényes nappal lámpást gyűjtve járkált körbe és ezt mondogatta: „Embert keresek!”

Mikor arra akarták rábeszélni, hogy megszökött rabszolgáját kerestesse, így szólt: „Ha Mánész megél Diogenész nélkül, Diogenész ne tudna megélni Mánész nélkül?”

A GÖRÖG ORVOSTUDOMÁNY KEZDETEI

A legrégebbi időkben a görögök úgy képzelték, hogy a betegségeket ártó szellemek és istenek okozzák, és a bajt is csak ők tudják elhárítani. Ezért kezdetben csak a papok gyógyították a maguk módján a betegeket. Hol ráénekléssel, ráolvasással, hol égetéssel, füstöléssel, máskor lemosással, keneteléssel, vagy az állatok belső részeiből, füvekből és gyökerekből készített gyógyszerekkel próbálták a betegséget elűzni.

Aszklépiosz, az orvosok és a betegek istene

A görögök a betegséget elűző és gyógyító istenek közül leginkább Aszklépioszt - latinul: Eskulap - tisztelték. Őt tekintették később az orvosok és a betegek védőistenének. Először még kígyó alakban képzelték el, később már a legnagyobb istenekhez hasonlóan emberi alakban, kígyóbottal a kezében ábrázolták. Aszklépiosz szent helye Epidaurosz városa volt. A hegyektől körülzárt, pompás örökzöld cserjékkel borított vidék középpontjában emelkedett a temploma.

Közelében 70 méter hosszú, 9 méter széles hatalmas csarnok állt. Ez volt a 'templomalvás' helyisége. Itt kőpadokon, vagy a padlón elkészített szalmaágyaikon feküdtek a betegek, és várták a gyógyulást hozó álmot.

A hívők elképzelése szerint, amikor a betegek álomba merültek, Aszklépiosz isten megjelent és meggyógyította őket. Az ásatásokon előkerült kövekbe vésett feliratok csodás gyógyulásokról adnak hírt. Az egyik oszloptáblán pl. ezt olvashatjuk:

„Alkitosz Halieiszből. Ez a vak ember álmot látott. Úgy tűnt fel neki, hogy az isten hozzálép, ujjaival szétnyitja szemeit, és ő látja a szentély falait. Amikor nappal lett, egészségesen távozott.”

A csodás gyógyulások híre zarándokhellyé tette Epidauroszt, és sok száz éven át évről évre nagy tömegek keresték fel. Ha a görög ember úgy érezte, hogy istene meggyógyította, meggyógyult testrészének képét kifaragatta szoborban, domborműben, vagy megcsináltatta ezüsből, aranyból, és fogadalmi ajándékként elhelyezte a templomban. A gyógyulás nem volt ingyenes, fizetni kellett érte a papoknak.

A régi írásokból tudjuk, hogy az ókori Görögországban a csodatevő istenek és a ráénekléssel és füstöléssel gyógyító papok és kuruzslók szerepe háttérbe szorult. A gyógyítás lassan önálló foglalkozássá, mesterséggé, majd lassan tudománnyá vált, és az orvosok kezébe került.

Már Homérosz hőskölteményeiben is szerepelnek orvosok, akik a sebesülteket nem kuruzslással gyógyították. A testbe hatolt fegyvert kivágták, a sebeket kimosták, gyógyszerekkel behintették és bekötötték. Az orvosi tudás és tapasztalat eleinte csak a családban öröklődött, és apáról fiúra szállt. Egy-egy nemzetségen belül valóságos orvosi iskola alakult ki.

Hippokrátesz, az ókor leghíresebb görög orvosa

A görög orvostudomány állatok boncolása révén már az i. e. VI. század végére fontos fölismerésekhez jutott. Felfedezték például, hogy az érzékelés központja az agy. A leghíresebb görög orvos Hippokrátesz volt, aki i. e. kb. 460-377-ig élt. Azt tanította, hogy a betegségek nem természetfeletti (isteni) eredetűek, hanem természetes okaik vannak. Az orvostudomány feladata a betegségek megfigyelése, s az így gyűjtött tapasztalatok alapján való gyógyítása. Iskolája azt tanította, hogy az egészséget a testnedvek megfelelő aránya és egyensúlya biztosítja.

Hippokráteszt már az ókorban is az orvostudomány atyjának nevezték. Az égei-tengeri Kosz szigetén, híres orvoscsalád sarjaként született. Róla nevezték el azt a több mint 50 könyvből álló gyűjteményt, a hippokráteszi könyveket, amelyeknek valójában csak a kisebbik része származik tőle, a többit fiai, tanítványai és más orvosok írták. A hippokráteszi könyvek a legkülönbözőbb betegségek ismertetésével és gyógyításával foglalkoznak. Útmutatást adnak az egészséges életrendre és táplálkozásra vonatkozólag is. Megismerjük belőlük a görög orvos műhelyét, eszközeit és gyógyítási módszereit is. Az írásokból kitűnik, mit tudtak a betegségekről, és hogyan gyógyítottak a görög orvosok mintegy 2400 évvel ezelőtt. Jól tudták, hogy a betegségeknek természetes oka és magyarázata van, és nem ártó szellemektől vagy istenektől származnak. Éppen ezért a beteget alaposan megvizsgálták, és természetes módon gyógyították. A gyógyítás mellett nagy szerepe volt a helyes táplálkozásnak, a diétának, a gyógyfüveknek, a fürdőknek és a rendszeres tornának. Eredményesen gyógyították a töréseket és ficamodásokat is. Ahol szükséges volt, eret vágtak, égettek, kapartak, kisebb műtéteket is végeztek.

Görögországban az orvosi foglalkozás szabad ipar volt, bárki gyógyíthatott. A hivatásos orvosok mellett működtek kuruzslók is (szakértelem nélküli, különböző hiedelmeken vagy babonákon alapuló gyógykezelést alkalmazó egyén). A görög törvények szerint a beteg haláláért az orvos nem volt felelős, de még csak a magát orvosnak nevező kuruzsló sem.

A görög orvos a műhelyében dolgozott, itt gyógyított, operált és készítette a gyógyszereket. A legkiválóbb orvos hatósági orvosként működött, vagyis az állam szolgálatában állt. Athénben pl. a népgyűléstől kapta megbízását. Évi fizetése általában 1-2 talentum között volt, ami abban az időben jelentős összegnek számított (egy görög talentum kb. 26,2 kg ezüst értékének felelt meg). Az athéni orvosok a szegény sorsú polgárokat ingyen gyógyították, de az orvosságokért még nekik is fizetniük kellett.

Forrásszemelvények:

H. G. Wells: A világtörténet alapvonalai. Genius, Budapest, 1925.

Castiglione László: Az ókor nagyjai. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.